

MIRCEA MANTA

ROMÂNI
RECUNOSCUȚI
ȘI ADMIRAȚI ÎN
LUME

POEȚI: ALECSANDRI, ȚĂMINESCU, MACEDONSKI, PILLAT, BLAGA, STĂNESCU.

VASILE ALECSANDRI

(1818, Bacău – 1890, Mircești)

Poet, prozator și dramaturg. Fiul unui boiernaș cu spirit întreprinzător, care agonisese o avere frumoasă și suise treptele dregătoriilor pînă la rangul de vornic, V. A. primește o educație îngrijită, întâi în țară, apoi la Paris (între 1834 și 1839), unde-și trece bacalaureatul în litere, renunțînd însă, după cîteva eșecuri, la obținerea unui titlu academic. Reîntors în țară, participă cu elan la mișcarea culturală: colaborează la *Dacia literară* (1840), e membru în directoratul Teatrului Național (1840), redactor la *Propășirea*, afirmîndu-se printre scriitorii fruntași ai vremii. Deși epicureu prin temperament, iubitor de tihnă și confort domestic, disprețuind politica și temîndu-i consecințele, V. A. se angajează cu o nobilă dezinteresare în lupta pentru împlinirea idealului național: participă la revoluția din 1848, fiind obligat

să se exileze după înfrângerea ei, și, îndeosebi, acționează hotărât și consecvent pentru înfăptuirea Unirii Principatelor. Creația sa din această perioadă are un pronunțat caracter militant: scoate revista România literară (1855), una din cele mai valoroase publicații ale pașoptismului, editează două culegeri de poezii populare (Poezii populare ale românilor, 1852-1853; ediție completă, 1866), care cuprind câteva capodopere ale folclorului românesc, își editează primul volum de versuri, Doine și Lăcrimioare (1853), compune piese de teatru și poezii de un puternic suflu mobilizator (între altele Hora Unirii). Între 1860 și 1880 notorietatea lui V. A. este foarte mare. Poetul e considerat de largi cercuri ale opiniei publice din țară și de peste hotare drept scriitorul reprezentativ al românilor. Toate revistele îi solicită colaborarea, societatea Junimea îl invită la seratele ei, primindu-l cu o curtoazie demonstrativă, palatul însuși se simte măgulit să-l numere printre musafiri. Dovedind o neobișnuită vitalitate și putere de reînnoire, scriitorul dă tocmai acum câteva din operele sale majore: Pastelurile (1868-1869), Legendele (1872-1876), Ostașii noștri (1878), poezii inspirate de războiul pentru independență, drama istorică Despot-Vodă (1879). În 1878, felibree din Montpellier îl premiază pentru „Cîntecul gînteii latine”. Distincția – cea dintîi obținută de un scriitor român – stîrnește o imensă emoție în țară și-l confirmă, o dată mai mult, în postura de „bard” al națiunii. Bătrînețea vine parcă să încunune această viață armonioasă, care realizează un sens goethean al existenței. Devenit în 1885 ministru plenipotențiar la Paris, scriitorul rămîne activ pînă aproape de sfîrșit (Fîntîna Blanduziei, 1883; Ovidiu, 1884), păstrîndu-și umorul și seninătatea, în pofida celor ce-l contestau, supunîndu-l unei nemeritate comparații cu Eminescu.

Ca poet, V.A. are marele merit de a fi intuit în folclor o sursă de regenerare a lirismului. Deși n-a fost cel dintâi care a publicat poezii populare și cu toate că, asemenea tuturor romanticilor, a „îndreptat” și „întocmit” materialul anonim, culegerile sale au făcut epocă. Valorificând cu un tact desăvârșit și o fină înțelegere a sensurilor perene ale artei românești piesele cele mai semnificative ale repertoriului folcloric, V. A. a dat un imbold hotărâtor coagulării și conștientizării conceptului de individualitate națională; unei literaturi de-abia înfiripate, care trăia sub mirajul clișeele romantismului apusean, i-a deschis perspectiva atingerii unei veritabile originalități de timbru și intonație sufletească. Primele versuri proprii, cuprinse în ciclul Doine, puternic marcate de influența binefăcătoare a literaturii populare, pun definitiv capăt galanteriei neo-anacreontice și figurației mitologice. Străbate prin ele aerul proaspăt al câmpului, viziunea unei umanități trăind aproape de natură, într-un univers mitic, unde fetele se dăruie dragostei ca într-un ritual, voinicii cutreieră pădurile, armăsarul e tovarășul nedespărțit al omului. În lirica erotică (Lăcrimioare), V. A. e puțin interesant: expresia facilă a sentimentului, lipsa de conflict interior, tendința spre declamație acaparează întreaga materie poetică. În schimb, Pastelurile reprezintă lucrarea maturității scriitorului, aceea care a contribuit cel mai mult să-i consolideze reputația. Pastelurile (de la V. A. încoace cuvântul a devenit termen generic, denumind o specie a poeziei descriptive) conțin mici tablouri de natură, fixînd peisajul luncii Siretului din unghiul unei viziuni clasice, vergiliene, de o admirabilă transparență și rotunjime interioară, cu detalii gingașe și note de umor. În epică, poetul e tentat de trecut, de fabulosul Orientului și de mitologia populară; de-aici legendele istorice, orientale și folclorice. Primei categorii îi

aparțin Dumbrava Roșie (1872), evocare a luptei de la Codrîi Cosminului, dintre Ștefan cel Mare și Albert, craiul Poloniei, și Dan, căpitan de plai (1874), pagină de cronică, înviată cu truculență robustă, la granița dintre realitate și mit. Mai puțin reușite, legendele orientale îmbină un exotism litografic cu elemente melodramatice. Remarcabile prin frăgezime, naturalețe și atmosferă feerică sunt legendele dedicate păsărilor, florilor și anotimpurilor. Într-o categorie aparte se situează Gruî-Sînger (1875), istoria unui paricid într-un decor dantesc, și Pohod na Sibir (1871), imagine funeabră a unui convoi de deportați acoperit de giulgiul zăpezii. Ecou sonor al națiunii, V. A. și-a pus lira în slujba Unirii, a luptei pentru independență și pogres social, dînd scrieri de circumstanță dar de un efect irezistibil, pătrunse de caracter mobilizator, de spontaneitatea unei emoții autentice. Ciclul Ostașii noștri, cîntînd bărbăția militară fără ditirambe grandilocvente, cu simplitate, umor și o reținută duioșie, e printre cele mai de seamă realizări ale lirismului patriotic românesc.

Ca prozator, V. A. manifestă excelente calități: cordialitate, naturalețe, spirit de observație, vervă colocvială, umor. Lipsit de invenție și de puterea creației obiective, el obține cele mai bune rezultate în tablourile de moravuri, în notele de drum și în corespondență. În vreme ce încercările sale nuvelistice (Mărgărita) ori romanești (Dridri) suferă de artificiu, Istoria unui galbîn și a unei parale, sprintenă evocare a societății moldovene, cu toate ridiculele și contrastele ei, Balta Albă, istorisind perplexitățile unui francez care nu ajunge să se dumirească dacă Valahia e o parte a lumii civilizate sau o provincie sălbatică, și, îndeosebi, O călătorie în Africa, cu tinerețea cuceritoare a notațiilor, scenarizarea întâmplărilor sub unghi comediografic

și îmbrățișarea jovială a vieții, sugerînd consonanța dintre suflet și univers – constituie opere durabile, apreciate de o parte din critica actuală mai presus de întreaga creație a scriitorului.

De mare întindere e opera sa dramatică: în patruzeci și cinci de ani, aproape cincizeci de lucrări în toate genurile, de la farsă și vodevil la comedia de moravuri, dramă socială și dramă istorică. La început, scriitorul își limitează ambițiile în funcție de gustul puțin evoluat al publicului și organizarea rudimentară a teatrului, localizînd cu pricepere comedii ușoare franțuzești. Dar, fie că lucrează efectiv cu un „model” în față, fie că cedează inițiativa memoriei involuntare, el topește reminiscențele și sugestiile într-o operă organică, unitară ca viziune, metodă și stil, de o mare naturalețe a dialogului și un haz nedesmințit, în care societatea românească de la mijlocul secolului trecut trăiește în toată plenitudinea tipurilor și situațiilor ei caracteristice. Printre piesele cele mai importante se cuvin amintite: Iorgu de la Sadagura (1844), amuzantă confruntare între conservatorismul ruginit al bătrînilor și modernismul hilariant al tinerilor; Iașii în carnaval (1845), mușcătoare satiră a regimului regulamentar; Cucoana Chirița în Iași (1850) și Cucoana Chirița în provincie (1852), tablouri savuroase ale unei familii de mică boierime provincială, scoasă din rosturile ei patriarhale de rapida prefacere a moravurilor și alinierea la o modă care nu-i convine sufletește; Satul lui Cremine sau Rusaliile (1863), satiră a liberalismului demagogic. Cu Boieri și ciocoi (1874), V. A. încearcă să se depășească, abordînd drama socială, dar obține un succes mediocru. În schimb, Despot-Vodă, piesă istorică, urmînd exemplul lui Victor Hugo, scrisă, într-un vers avîntat, cu coincidențe bizare, întorsături brutale ale situației, cu amestecul de tragic și grotesc inerent formulei, constituie un succes.

Remarcabilă e și feeria Sînziana și Pepelea (1883), unde satira se asociază în chip insolit basmului. Tragediile din istoria Romei, Fîntîna Blanduziei și Ovidiu (ediția a II-a, 1890), desfășurînd simbolic momente crepusculare din viața celor doi mari poeți ai antichității, Horațiu și Ovidiu, au semnificația unui rămas-bun: un apus glorios pune capăt unei lungi și rodnice cariere. Cum sublinia T. Maiorescu, V. A. trebuie judecat relativ cu timpul și în totalitatea acțiunii sale: el rămîne scriitorul reprezentativ al românilor în perioada organizării moderne a statului și a primei definiții organice a conceptului de națiune, ca sinteză între naționalitate și europenism.

* * *

MIHAI EMINSCU

(1850, Botoșani – 1889, București)

*„Pășiiți încet cu grijă tăcută, feții mei. / Să nu-i
călcați nici umbra, nici florile de tei.
Cel mai chemat s-aline, din toți, și cel mai teafăr /
Și-a înmuiat condeiul de-a dreptul în Luceafăr”.*

(TUDOR ARGHEZI,
Inscripție pe amfora Lui)

Cel mai mare poet român. Descendent al unei vechi familii românești din Moldova de Nord, cu rădăcini rurale din partea ambilor părinți. Tatăl, Gheorghe Eminovici, din Călineștii lui Cuparencu, om instruit, se ridicase la rangul de căminar, avînd o moșie răzășească la Ipotești, lîngă Botoșani, iar mama, Raluca,

era fiica stolnicului Iurașcu. Soții Eminovici au numeroși copii, băieți și fete, trimiși să studieze în țară și străinătate, cei mai mulți urmăriți de boli necruțătoare. M. E. face studii la Cernăuți, apoi la Viena și Berlin, de filozofie, dar frecventînd un larg cerc de discipline, între care economia politică, dreptul, anatomia și fiziologia etc. Debutează în 1866, în revista Familia din Pesta, cu care prilej Iosif Vulcan, directorul revistei, îi schimbă numele din Eminovici în Eminescu. Adevărata consacrare a poetului se produce în 1870, când începe să colaboreze la Convorbiri literare, organ al societății și cenaclului Junimea din Iași, unde va publica întreaga operă antumă. Autoritatea critică a revistei, T. Maiorescu, îi acordă o atenție specială, intuind în el, de la început, un poet neobișnuit. Revenit în țară, în 1874, ocupă pe rînd diverse funcții; bibliotecar, inspector școlar, ziarist, mai întîi la Iași, apoi la București. La 33 de ani se îmbolnăvește de nervi. Se tratează la un sanatoriu vienez, apoi în țară, dar în ciuda unor aparente perioade de însănătoșire, boala înaintează necruțător și, la vîrsta de 39 de ani, se stinge la un sanatoriu din București.

Opera literară a lui E. se compune, în principal, din poezii, din care, în timpul vieții poetului, a apărut un singur volum, editat de T. Maiorescu, în vremea în care autorul era în spital. Numărul lor este redus: 65, și sunt poezii erotice (Venere și madonă, Floare albastră, Lacul, Sara pe deal, Dorința, Pe lîngă plopii fără soț ș.a.), filozofice (Melancolie, Mortua est, Glossă, Luceafărul, Veneția, La steaua, Cu mîne zilele-ți adaogi), sociale (Împărat și proletar), satirice (Scrisorile, în număr de 5, Criticilor mei), pe teme folclorice (Călin. File de poveste, Revedere, Mai am un singur dor). A publicat și proză: Sărmanul Dionis, nuvelă fantastică, Cezara, povestire erotică și romantică,

La aniversară, o schiță erotică ș. a. Opera antumă a lui E. este, ca dimensiuni, redusă în raport cu cea postumă. Peste 15.000 de pagini manuscris, conținând poezii, poeme, nuvele, un roman, încercări dramatice, au fost valorificate de către eminescologi, care au reușit să tipărească acest tezaur extraordinar care este laboratorul poetului, căci, ca și în cazul lui Vigny, marea operă a poetului a fost descoperită după moartea sa. Și ceea ce se cuvine reținut este mai ales faptul că această operă conține valori nepieritoare, așezate de unii exegeți chiar deasupra celor apărute în timpul vieții. G. Călinescu, în Opera lui M. Eminescu (5 vol., 1934-1936) și, după el, I. Negoitescu (Poezia lui Eminescu, 1968) se opresc cu o atenție specială asupra postumelor în care romantismul poetului, devenit un loc comun pentru exegeză, capătă proporții și adâncimi tulburătoare, care-l așază pe E. în familia spirituală a marilor romantici: Tieck, Novalis, J. P. Richter, Hugo, Keats ș. a. Și, dacă antumele ilustrează, prin echilibrul lor artistic și prin cultul formei, uneori chiar printr-o viziune senină și sobră, o ipostază clasicistă a poetului, postumele îl atașază, fără echivoc, romantismului titanice, reflexiv, pe care îl îmbogățește substanțial. Universalitatea lui E., la care se referă adesea cercetătorii români ori străini, se circumscrie în special în contextul acestui curent. Poetul român îmbogățește romantismul cu dimensiunile și specificul sensibilității românești. Perspectiva marilor depărtări, atât de proprie lui Novalis, de pildă, este împlinită printr-o viziune densă și substanțială, atât temporal cât și spațial, în trecut și în viitor. La aprecierea lui T. Vianu („Eminescu este un călător al drumurilor lungi. Pe sandalele lui stă scris nisipul veacurilor”) am putea adăuga, cu tot atâta dreptate, amplexarea viziunii prospective, ilustrată mai ales prin sentimentul infinitului. Marile gesturi, viziunile colosale,

expresiile încărcate cu dinamism exploziv, cutezanța privirii, adâncimea reflecției, vehiculate de către romantismul titanian, află în E. nu numai ultimul mare reprezentant european, dar și pe cel care încoronează curentul. De pildă, un motiv hugolian ca prăbușirea civilizațiilor din *Légende des siècles* este desăvârșit de poetul român pe planul adâncimii poetice. Opinia unui comparatist eminent ca Edgar Papu se poate oricând confirma cu textul în față: „...maniera exterior descriptivă a lui Hugo n-a putut atinge nici pe departe infinita forță sugestivă a evocărilor eminesciene, care întrec, în această privință, toate antecedentele romantice. În adâncul lor indefinibil, marile gesturi cosmice, între care se numără azvîrlirea harfei lui Orfeu în haos, cuprinsă în *Memento mori*, fac din E. unul din cei mai mari poeți titanici ai lumii”. Iar profesorul francez de la Sorbona, Alain Guillerrou, atrage atenția, într-o monografie amplă apărută la Paris, asupra faptului că exegeza eminesciană va trebui să se ocupe cu precădere de acea „bogăție originală și nouă” pe care poetul român o aduce „fondului comun al literaturii europene”. Ca și profesoara italiană Rosa del Conte, pentru care E. este un poet „cu aripi universale”. Dar romantismul titanian nu este unica ipostază eminesciană. Se poate vorbi, în egală măsură, de o altă față a curentului, ilustrată în special prin Lamartine și care se caracterizează prin melodia ritmurilor și armonia interioară, prin poetizarea stărilor de liniște, de repaos, de dulce somnolență. Este ipostaza sentimentală și echilibrată, căreia E. îi aduce, de asemenea, o nouă strălucire, în primul rînd prin erotica sa pătrunsă de firul aceluia atît de românesc sentiment care este dorul (apropiat de germanul *Sensucht* ori de ibericul *Soledad*, dar avînd un inefabil românesc). O dimensiune filozofică a eroticii, uneori de sorginte pesimistă, provenind

mai ales din Schopenhauer, filozoful preferat al lui E., alteori sprijinită pe raționalismul kantian (E. a tradus, parțial, Critica rațiunii pure) îl distanțează, de asemenea, de lamartinism, în general lipsit de metafizică. Exprimînd cu putere momentul poetic anterior și contemporan lui, E. anticipează, în același timp, procedee și maniere ale artei moderne, propunînd astfel o nouă sensibilitate. Poet extrem de cultivat, dotat cu o permanentă voluptate a cunoașterii și cu un rafinament artistic superior, el deschide drum sinesteziei simboliste și muzicalității profunde, ceea ce i-a făcut pe unii critici să-l considere „părinte al simboliștilor”.

Prestigiul dobîndit de E. se explică prin faptul că originalitatea sa are o coloratură și o substanță profund națională. Marile teme și motive ale operei sale pot fi ușor descoperite în istoria și spiritualitatea românească, în folclor și mitologia națională. Poetul cîntă începuturile, originile patriei sale, pe care le află în lumea daco-getică, iar felul în care apare, în poemele și încercările dramatice, figura legendară a lui Decebal este elocvent. Cuibul dacic de la Sarmisegetusa este un adevărat Olimp de titani care impune, în primul rînd, prin valorile morale, prin dîrzenia și demnitatea cu care apără țara în fața expansiunii inexpugnabile a Imperiului roman. E. cîntă, de asemenea, marile personalități ale istoriei românești după întemeierea Principatelor: Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, oprindu-se, în egală măsură, la evenimentele istoriei moderne, între care revoluția de la 1848 îl fascinează cu deosebire. Romanul postum Natursaturn, devenit Geniu pustiu, ca și amplul poem Mureșan, reflectă, cu mijloace epopeice, revoluția românilor din Transilvania anului 1848. Nimeni altul n-a cîntat în versuri atît de inspirate natura patriei, adîncea ei legătură cu

CUPRINS

PREAMBUL

POVESTEA NEAMULUI ROMÂNESC

BUREBISTA ȘI DECEBAL..... 7

DE LA DACIA LUI BUREBISTA

ȘI DECEBAL LA DACIA FELIX..... 17

ARGUMENT

CU PRIVIRE LA POPORUL ROMÂN 23

POEȚI

VASILE ALECSANDRI 39

MIHAI EMINSCU 44

ALEXANDRU MACEDONSKI 61

ION PILLAT 71

LUCIAN BLAGA..... 81

NICHITA STĂNESCU 90

PROZATORI

DUILIU ZAMFIRESCU	107
MIHAIL SADOVEANU.....	111
LIVIU REBREANU	118
HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU	130
CEZAR PETRESCU	140
CAMIL PETRESCU	146
GIB MIHĂESCU.....	160
MARIN PREDĂ.....	166

DRAMATURGI

I. L. CARAGIALE	169
EUGEN IONESCU (EUGENE IONESCO)	170
HORIA LOVINESCU	172

CRITICI

TITU MAIORESCU.....	177
EUGEN LOVINESCU.....	179
G. CĂLINESCU	183

LINGVIȘTI ȘI FILOLOGI

TIMOTEI CIPARIU	189
HASDEU, BOGDAN PETRICEICU	190
IORDAN, IORGU.....	191
SIMENSCHY, THEOFIL	193
EUGEN COȘERIU	194

ISTORICI

KOGĂLNICEANU, MIHAIL	197
XENOPOL A. D.	198
IORGA, NICOLAE	200
PÂRVAN, VASILE.....	201
ODOBESCU, ALEXANDRU	202

GEOGRAFI

SIMION MEHEDINȚI	205
GEORGE VÂLSAN.....	206
VINTILĂ MIHĂILESCU	207

FILOZOFI

VASILE CONTA	209
P. P. NEGULESCU	212
CONSTANTIN NOICA	213
EMIL CIORAN	225

PEDAGOGI

GHEORGHE LAZĂR.....	243
SPIRU HARET.....	244
STANCIU STOIAN	245

MUZICIENI

GEORGE ENESCU.....	247
DINU LIPATTI	248
CIPRIAN PORUMBESCU	249

ION NONNA OTESCU	250
IONEL PERLEA.....	250
ALFRED ALESSANDRESCU	251
MIHAIL JORA	251

PICTORI

NICOLAE GRIGORESCU	253
ION ANDREESCU.....	256
GHEORGHE PETRAȘCU	260
ȘTEFAN LUCHIAN	261
CAMIL RESSU	266

SCULPTORI

CONSTANTIN BRÂNCUȘI	269
CORNEL MEDREA.....	279
ION JALEA	280
DIMITRIE PACIUREA	281
OSCAR HAN	281

ARHITECȚI

ION MINCU	283
ION D. BERINDEI.....	284
PETRE ANTONESCU.....	284

MEDICI

GEOEGE EMIL PALADE	285
NICOLAE PAULESCU.....	286

ROMÂNI RECUNOSCUȚI ȘI ADMIRAȚI ÎN LUME

CONSTANTIN I. PARHON	287
IOAN CANTACUZINO	288
VICTOR BABEȘ.....	289
GHEORGHE MARINESCU.....	290

ACTORI ȘI CÎNTĂREȚI

CONSTANTIN NOTTARA.....	293
GRIGORE MANOLESCU	294
ION MANOLESCU	295
GH. STORIN	296
COSTACHE ANTONIU.....	296
GEORGE CALBOREANU	297
ION (IANCU) BREZEANU	297
GEORGE VRACA	298
VELIMAR MAXIMILIAN.....	298
CONSTANTIN TĂNASE.....	299
TRAIAN GROZĂVESCU	300
GRIGORE GABRIELESCU	300
NICOLAE HERLEA.....	300
SOARE Z. SOARE	301
ION SAVA	301

ACTRIȚE ȘI CÎNTĂREȚE

MARIA VENTURA.....	303
AGATHA BÂRSESCU	304
AURA BUZESCU	304
MARIA CIUCURESCU.....	305

ARISTIZZA ROMANESCU	305
EUFROSINA POPESCU	306
SONIA CLUCERU	307
ELENA TEODORINI	307
HARICLEA DARCLÉE	308
FLORICA CRISTOFOREANU	311
MARIA FILOTTI.....	312
ELVIRA POPESCU	312
MARIA TĂNASE	313

DIPLOMAȚI

NICOLAE TITULESCU	315
GRIGORE GAFENCU.....	317

TEOLOGI

SAVA BRANCOVICI.....	319
EUFROSIN POTECA	320
DUMITRU STĂNILOAIE	321

ASTRONOMI

NICOLAE COCULESCU.....	323
GHEORGHE DEMETRESCU.....	323

INGINERI CONSTRUCTORI

RADU ELIE.....	325
ANGHEL SALIGNY	326

AVIATORI

TRAIAN VUIA.....	329
AUREL VLAICU	330
HENRI COANDĂ.....	332
EPILOG.....	333
BIBLIOGRAFIE	337